Tóth Alisa – Górnagy Gyula

SZUBJEKTÍVEN AZ OBJEKTÍVEN KERESZTÜL

A vizuális tehetség felismerése és gondozása leendő pedagógusok körében

A tanulmány célja, hogy bemutassa a 2021-ben elindított kari fotópályázat fontosabb állomásait, amelynek ötletgazdája és szervezője a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar Művészeti, Testnevelési és Életviteli Tanszéke. A fotópályázat célja, hogy a gyakorlatban is megmutassa a leendő pedagógusoknak, hogy a vizuális tehetséget szélesebb körben értelmezzék, mint amilyen az ábrázolási képesség fejlettsége. A pályázat lehetőséget ad a kreatív meglátások, egyedi ötletek kibontakoztatására, ezáltal is motivációt nyújtva a leendő pedagógusoknak az alkotáshoz, amely nélkülözhetetlen mindennapi nevelői-oktatói munkájukhoz.

Kulcsszavak: vizuális nevelés, vizuális tehetség, fotópályázat, tehetséggondozás, kreativitás

Szubjektíven az objektíven keresztül – A vizuális tehetség felismerése és gondozása leendő pedagógusok körében (Subjectively through the photographic objective: identifying and nurturing visual talent among future teachers). This study presents the key stages of the photo contest launched in 2021, which was initiated and organised by the Department of Arts, Physical Education and Lifestyle Management at the Faculty of Pedagogy, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary. The photo contest aims to demonstrate to future teachers that visual talent should be understood more broadly than just the development of representational skills. The contest provides an opportunity for future primary school teachers, kindergarten teachers, and infant and early childhood educators to develop their creative thinking and generate unique ideas, which is an essential part of their everyday pedagogical practice.

Keywords: visual education, visual talent, photo contest, talent nurturing, creativity

1. Bevezető – Az ötlet

A Covid-19 vírus okozta világjárvány felbolygatta, és átszervezésekre, az online oktatás alkalmazására kényszerítette a felsőoktatási intézményeket. Ez a fajta oktatási platform egyes esetekben meglepő sikert is aratott, ugyanakkor annak feltételezett mozgatórugója a bezártság okozta korlát volt. Deés Szilvia (2020) a sikert azzal is magyarázta, hogy a hallgatóknak nem volt más lehetőségük, mivel minden közösségi tér be volt zárva, így nem volt alkalom az otthon falain kívül tölteni az időt. Ugyanakkor voltak olyan szakemberek is, akik azt mérték fel, hogy a bezártság hogyan hat a hallgatók mentális jóllétére. Di Blasio és Szigeti (2022) a mentális állapot fejlesztését hangsúlyozták a pszichoedukációs intervenciókkal. Joó és munkatársai (2022) leendő pedagógusokat vizsgáltak. Eredményeik szerint a hallgatók többsége jól viselte a Covid-járvány okozta bezártságot, felhívták azonban a figyelmet a minta azon részére is, akiknél a szorongás komoly jeleit, sőt, szuicid gondolatokat fedeztek fel. A minta

jelentős része kezelni tudta a problémát, ami a krízishelyzetek megoldását illetően különösen fontos későbbi, pedagógusként végzett munkájukban (Joó et al. 2022).

A Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kara Művészeti, Testnevelési és Életviteli Tanszékének oktatói a Covid-válság időszakában olyan céllal indították el az azóta évente megrendezésre kerülő fotópályázatot, hogy a hallgatók a művészet eszközeivel fejezhessék ki érzelmeiket a bezártsággal kapcsolatban, ugyanakkor legyenek képesek meglátni a szépséget akár közvetlen környezetükben. A pályázat célja az volt, hogy a hallgatókban csökkenjen a szorongás, valamint hogy a gyakorlati jellegű alkotási kurzusok elmaradását kompenzáljuk ilyen jellegű, sikerélmény lehetőségét biztosító pályázattal. Akkoriban még nem születtek meg a fentebb említett tanulmányok, és bár mint a tanszék oktatói, nem végeztünk ilyen jellegű felmérést, ennek a gyakorlatnak a megvalósítását módszertani ismereteink és tapasztalataink tükrében képzeltük el. Egyfajta kísérlet volt, amellyel arra próbáltunk választ keresni, mennyire képesek a hallgatók a művészet eszközeivel kezelni és feldolgozni a 2019 óta húzódó válságot.

Ismert, hogy a szorongás a stresszre adott természetes válasz, amely gyakran okoz problémát a feladatokra való összpontosításban (Guzman 2024). A súlyos szorongás képes pánikrohamot is előidézni, ha azonban az egyén képes felismerni a szorongás szintjeit, arra is képes lesz, hogy megértse az érzelmeket, azok különböző formáit, és ezáltal a szorongás is kezelhetővé válik. A művészetterápia gyakran alkalmazza a fotózást mint médiumot, de a páciensek a képekből általában fotókollázst állítanak elő (Guzman 2023). Jelen pályázat a hallgatói mentális jóllét javítása mellett alkalmat adott egymás nézőpontjainak, vizuális gondolkodásmódjának a megismerésére, de emellett sok más pozitív meglepést is tartogatott: olyan hallgatók is jelentkeztek, akikre nem volt jellemző a művészeti irányú érdeklődés.

A továbbiakban bemutatásra kerül a fotózáshoz mint műfajhoz kapcsolódó „vizuális tehetség” fogalma, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kara Művészeti, Életviteli és Testnevelési Tanszéke által megálmodott fotópályázat egy-egy állomása, amelyet hallgatói munkák illusztrálnak. A pályázat évente kerül meghirdetésre, amelyre az intézmény hallgatói jelentkezhetnek. Jelen tanulmány áttekintés az eddig meghirdetett fotópályázatok történetéből, amely egyfajta tárlatvezetésként is értelmezhető.

2. A vizuális tehetség

A kortárs vizuális műveltség modelljei szerint a pedagógus a vizuális nevelés által nemcsak az affektív és bizonyos kognitív területeket fejleszt gyermekkorban, hanem felkészíti a gyermekeket a sikeres kommunikációra, amely által képesek lesznek arra, hogy felnőttként sikeresen boldoguljanak a munka világában. A klasszikus, ún. lineáris rajzfejlődési modell értelmezésében a tehetséges gyermek az alaktalan firkáktól jut el a realista ábrázolásmódig. A vizuális képességfejlődéssel kapcsolatos kutatások ugyanakkor már empirikusan is alátámasztották, hogy a kiváló ábrázolóképesség nem egyenlő a későbbi kiemelkedő művészeti teljesítménnyel. A vizuális tehetség,

amely jelen korunk digitális képalkotás-korszakának tükrében már nem kapcsolódik kizárólag a művészeti területhez, egy vagy több tehetségjeggyel megáldott személyre vonatkozik (Kárpáti–Gaul-Ács 2019). Ennek okán a tehetség kiindulási pont, kibontakoztatásában jelentős szerep jut a pedagógusnak.

A fotópályázat kiemelt célja és küldetése, hogy a gyakorlatban is megmutassa a leendő pedagógusoknak, hogy a vizuális tehetséget szélesebb körben értelmezzék, mint amilyen az ábrázolási képesség fejlettsége. A pályázat lehetőséget ad az egyedi vizuális gondolkodás kibontakoztatására, ezáltal is motivációt nyújtva a leendő pedagógusoknak az alkotáshoz, amely nélkülözhetetlen mindennapi munkájukban. A továbbiakban bemutatásra kerülnek a 2021-től 2023-ig meghirdetett fotópályázatok, amelyeknek témái a következők voltak: *Képek–be–zárva* (2021), *Sötétség és világosság* (2022), *Egy időutazó fotónaplója* (2023).

3. Képek–be–zárva (2021)

Fotópályázatunk első témája a Covid-járvány okozta bezártsághoz kapcsolódóan a *Képek–be–zárva* címet kapta. Célunk volt: a válságos helyzetben a hétköznapok szebb, emberibb oldalának bemutatása; figyelemfelhívás a környezetben fellelhető apró csodákra, hogy a világunk több annál, mint ami hangosan és zajosan körülölel, lehúz. A pályázatra 60 pályamunka érkezett. A feldolgozható témák a következők voltak: 1. életképek – keretek között kitekintve, 2. épített tereink nélkülünk, 3. fények – árnyak – hangulatok, 4. rejtett csodák (makrofotó). A beérkezett fotók alapján elmondható, hogy hallgatóinknak mindegyik meghirdetett kategória izgalmasnak bizonyult. A továbbiakban a díjazott pályamunkák kerülnek szemléltetésre.

1. ábra: Elvágyódás (Buri Dóra felvétele)

Az utazás iránti vágy és az azt korlátozó bezártság okozta depresszív hangulat jellemzi az 1. ábrát. A szerző a teret a két téma köré építve osztotta ketté: a szabadságot,

a szünidőt, a pihenést jelképező bal oldal kontrasztban áll a talpig beöltözött, maszkkal eltakart személy távolba merülő tekintetével. Ugyanezt a hangulatot tükrözi a 2. ábra is, amelyen a tekintet egy diagonális vonalat ír le. Mögötte fényes, elmosódott háttér látható, amely a tér felét tölti ki: ez a háttér a reményt szimbolizálja.

A pályázati anyagban szerepeltek olyan munkák is, amelyek az üres terekben rejlő esztétikumot hangsúlyozták. Ilyen a 3. ábra, amely egy elhagyatott épületet ábrázol, ennek közepén egy emberi alak látható. A 3. ábra különlegességét a centrális kompozíció adja, valamint a nappali fények üvegeken keresztül ható reflexiója, amely egyedi hangulattal gazdagítja a fénykép magányos jellegét.

A 3. ábrához hasonlóan egy romos épületet mutat, de másfelől közelíti meg a 4. ábra. Az omladozó fal struktúrája különleges színjátékot kölcsönöz az egész képmezőnek, amely makrofotó jellege révén kiemeli az omladozó falak esztétikumát. A felrepedezett rétegek az e falak között élt generációk nyomait hordozzák, amelyek összeérnek: egy-egy szürkének tűnő élet jelei, amelyek az idő múlásával feledésbe merülnek. Az enyészet az, ami mindent felemészt, de nyomai olykor különlegesnek tűnnek a fényképész szemében.

A bezártság okozta megtört, szomorkás hangulatú képeken túl pályázatunk olyan kategóriát is hirdetett, amely kifejezetten a természet vagy környezetünk apró csodáira hívja fel a figyelmet, olyan részletekre, életjelenségekre, amelyekre a hétköznapokban nem, vagy csak ritkán figyelünk fel. Ezért érkeztek olyan pályamunkák is, amelyek a természet apró teremtményeiben találták meg a szépséget. A párzó bodobácsokat ábrázoló 5. ábra a *Szerelem* címet viseli. Az elsőre patetikusnak tűnő cím mögött tudatosan komponált képi struktúra húzódik. A rovarok a képmező aranymetszésében láthatók, a képi felbontás, valamint a fókusz éles, kiemelve a kép két főszereplőjét. A bodobács rovar a hétköznapokban gyakran merül feledésbe, annak ellenére, hogy hasznos szerepet tölt be az ökoszisztémában: mindamellett, hogy nem kártevő és ragadozók tápláléka, ő az a rovar, amely úgymond a takarítói szerepet is betölti, ami a legtöbb rovarnak is alapfeladata. Általában undorodva elmegyünk mellettük, mert a rovarok nem azok az állatok, amelyek szépségükről ismertek. Ugyanakkor a különböző élethelyzetek hozta kétségbeesés tanítja meg az embert újra és újra rácsodálkozni a természet apró csodáira, elgondolkodva pótolhatatlan szerepükről és az ember felelősségéről abban, hogy ezek a teremtmények még sokáig az ökoszisztéma részét képezzék.

Az e kategóriában beérkezett pályaművek közül kiemelendő a 6. ábra, amely keretbe helyezi az aranymetszésben megjelenő férfi figurát. A kép különlegességét a keretszerű komponálás adja a férfialakkal az árnyékban, amely fény-árnyék kontrasztban rajzolódik ki a színes, napsütötte panorámával szemben. A férfi helyzete, fejének, tekintetének iránya diagonálisan metszi a keret jobb belső sarkát. A szerző ezekkel a fény-árnyék hatásokkal célozta hangsúlyozni a sötétségből fénybe való átmenetelt. A férfialak, ezáltal a befogadó előtt feltárt látkép a lehetőségek tárházaként jelenik meg, mintegy szimbolizálva az új lehetőségeket.

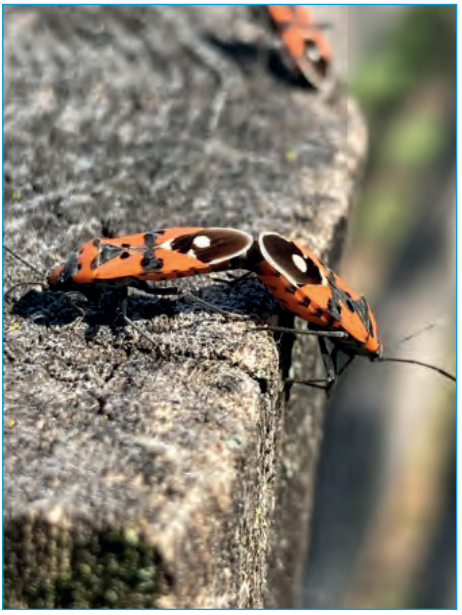
2. ábra: Kilátástalanság I.
(Buri Dóra felvétele)

3. ábra: Nézőpont
(Buri Dóra felvétele)

4. ábra: Enyészet
(Furdan Dániel felvétele)

5. ábra: Szerelem
(Furdan Dániel felvétele)

Az első pályázatra érkezett fotóanyagokból online tárlatot és eredményhirdetést szerveztünk, amelynek megnyitója a Microsoft Office Teams felületén került megrendezésre. A tárlatot a KRE Pedagógiai Kar Művészeti, Életviteli és Testnevelési Tanszékének oktatója, Tóth Alisa egyetemi adjunktus nyitotta meg, online tárlatvezetést Górnagy Gyula művésztanár tartott.

6. ábra: Beláthatatlan (Sárosi Fanni felvétele)

4. Sötétség és világosság

A 2022-ben meghirdetett pályázaton az alkotók négy témakör közül választhattak: 1. tavasz, újjászületés (természetfotózás), 2. mesterséges környezet és a napszakok kölcsönhatása: egyéb kültéri objektum más-más napszakban (fotósorozat), 3. a múlt értékei, emlékeink (tárgyfotó, portré), 4. a szelfi lehetőségei, esztétikai értéket közvetítő műfaj (önarckép, portré). A pályázatra 41 pályamunka érkezett, lefedve az összes meghirdetett kategóriát. Ezekből kerül ismertetésre egy-egy alkotás.

A *mesterséges környezet és a napszakok kölcsönhatása* témára beérkezett pályaművek közül egy színház belterében készült fotósorozat egyik jelenete látható a 7. ábrán. A mesterséges fények tükröződnek az eklektikus épület plafonjának neobarokk ornamentikáján. A sötétből elővillanó részletek misztikus hatás keltenek, amelynek drámáját a mesterséges sötétség-világosság kontraszt fokozza.

Különleges természetfotót ábrázol a 8. ábra: a vörös és zöld színek, valamint a tulipánformák szabályos ritmusát a kompozíció közepén előbukkanó napsárga színű tulipán töri meg. A kép egyfajta forma-szín-játékként is értelmezhető, amelynek

egyediségét a virágok ritmikus sokasága adja. Az *Eltévedtem* cím utal a zöld-vörös komplementer színpárok ismétlődését megtörő, árvának tűnő sárga tulipán elveszett helyzetére.

7. ábra: Aranyfüst (Jáki-Tóth Mónika felvétele)

8. ábra: Eltévedtem
(Baksa Izabell felvétele)

9. ábra: Antik vekkeróra
(Sánta-Ézsiás Dóra felvétele)

A tárgyfotókat illetően is érkeztek be pályamunkák. A 9. ábra egy régi vekkerórát ábrázol, ahol a háttér teljesen eltűnik. Az óra lebeg a levegőben, amivel a szerző üzeni: az idő nem kiszámítható, változik, az azonban tőlünk függ, hogy meg tudjuk-e tartani azt az örökséget, amelyet elődeink hagytak ránk.

A negyedik kategória ötletét a kíváncsiság motiválta: miként látják magukat hallgatóink a szelfi mint esztétikai értéket közvetítő műfaj mentén? Látják-e a szelfiben

az önkifejezési lehetőséget, egyben a felelősséget? A szelfik trendje a 2000-es évek óta nyert teret magának. A legtöbb ember az önazonosság kifejezéseként használja, élményeket oszt meg a közösségi platformon. Ez a fajta online identitás a saját magunkat ábrázoló kép, amellyel üzenünk a külvilágnak (Galántai 2015). A fényképészet születése 1839-hez köthető, amikor a Francia Tudományos Akadémián bemutatták a dagerrotípiás eljárást, amelynek valódi története jóval korábban, a 19. század első két évtizedében kezdődött. A fényképészet megjelenése előtt a portrétémájú festmények és grafikák dokumentációként is szolgáltak, de voltak művészek, akik hangulatsorozatokat készítettek a tükörben. Ilyenek Rembrandt van Rijn flamand művész önarcképei is, amelyeket 1626–1648 között készített önmagáról (1). A 10. ábra a szelfiket mint hangulatábrázolásokat célozza bemutatni. Az alkotó, ismerve a híres grafikus- és festőművész munkáit, ebben a témában látta meg a lehetőséget. Parafrázisként a Rembrandt-sorozat szolgált, amelyet azonban kortárs elemekkel színezett át. A hangulatokat színekhez társította, így a mozaikfotó mindegyik eleme egy-egy színhangulatként tekinthető. A színek szimbólumai három szinten értelmezhetők: archetipikus, kultúrközi és egyéni (Vass 2006; Tóth 2017).

10. ábra: Színek és hangulatok (Jobbágy Krisztina felvétele)

Az archetipikus színszimbólumok azok, amelyek az ember legősibb tapasztalataihoz vezethetők vissza; a kultúrközi szimbólumok a tanultak, míg az egyéni

szimbólumok azok, amelyek minden ember számára mást jelentenek (Vass 2006). A színek percepciója évszázadok óta vita tárgyát képezte a különböző tudományágakban, ugyanakkor a történelem azt erősítette meg, hogy a sok ellentmondás, paradigmaváltás ellenére az embernek szüksége van a színre. Térképező funkcióján túl a szín képes befolyásolni érzeteinket, amelyet a marketing szakemberei kiválóan ismernek. A színtani szabályokat a környezetpszichológia, valamint a belsőépítészet is sikeresen alkalmazza. A művészetekben évezredek óta jelentős szerepet tölt be a legbelsőbb érzelmek kifejezésére. Az alkotó a színeket tanult és egyéni szimbólumként is használja: a sárgát mint az öröm színét, a szürkét mint a megunt hétköznapok szimbólumát, a lilát mint a szellemi elmélyültség szimbólumát.

A pályamunkákból 2022 októberében nyílt kiállítás a Pedagógiai Kar nagykőrösi székhelyének aulájában, amelyet Pap Ferenc dékán nyitott meg.

5. Egy időutazó fotónaplója

A 2023-ban meghirdetett fotópályázat célja az „alkotva befogadás" elvének érvényesítése volt. Hallgatóink az alkotáson keresztül dolgozták fel Madách művét, ami által újraértékelhették a művel kapcsolatos gondolataikat és annak fontosabb tanulságait. A feldolgozható témák a következők voltak: 1. színek a *Tragédiában* (egy-egy jelenet megörökítése kortárs szemmel), 2. az ember interpretációja a *Tragédiában*, 3. Madách gondolatai a világmindenség működéséről. A pályázatra 50 pályamű érkezett. A továbbiakban két kiemelkedő pályaművet mutatunk be.

11. ábra: 6. szín: Róma (Erdős Nóra felvétele)

A 11. ábra tipikus példája a pazarló, laza erkölcsű emberi viselkedésnek, amelyre a szerző rámutat. Az előtérben kirajzolódó édes gyümölcsök az élvezetek korlátok nélküli habzsolását szimbolizálják, a háttérben meghúzódó női alakok pedig a hiúságot, amely a kárhozat útjára vezeti az embert. A gyümölcsök szimbolizálják egyben azt a tiltott gyümölcsöt, amelynek leszakításával Ádám és Éva kiűzettek a Paradicsomból, miután ettek belőle. A szerző vélhetően azért helyezte a gyümölcsöket előtérbe, hogy párhuzamot vonjon a bűnös Rómával, hiszen Ádám és Éva tanúi lesznek a város pusztulásának, a dögvész megjelenésének. A 6. színben a nőket nem tisztelik, ők csak a vágyak kielégítését szolgálják, Ádámnak azonban nem tetszik ez a fajta élet, és visszavágyik a Paradicsomba.

A 12. kép felvételének elkészítéséhez a spontán pillanat megörökítése kulcsfontosságú volt. Misztikus hatású sötétlila árnyalatokban rajzolódik ki a villám, amelyet az ember a monoteizmus megjelenése előtt isteni haragként értelmezett. Ebben a kontextusban Isten villámcsapással sújtja a bűnös életet élő embert: „Ne álljatok bosszút önmagatokért, szeretteim, hanem adjatok helyet az ő haragjának, mert meg van írva: »Enyém a bosszúállás, én megfizetek« – így szól az Úr” (Róm 12,19).

12. ábra: Isteni harag (Kanizsainé Pataki Tímea Terézia felvétele)

A hallgatói pályamunkákból 2024 márciusában kiállítást és díjátadót rendeztünk a Pedagógiai Kar kecskeméti képzési helyén (2). A kiállítást a Művészeti, Testnevelési és Életviteli Tanszék tanszékvezetője, Somodi Ildikó, valamint oktatói Górnagy Gyula és Tóth Alisa nyitották meg (13–14. ábra). A kiállításmegnyitóról készült további képek és a beszámoló a (2) linken érhetők el.

6. Összegzés

A tanulmányban bemutatott hallgatói munkák mindegyike más-más módon, de ötletesen közelítette meg az adott témát. A felvételeken egyértelműen megmutatkoznak az ötletes megoldások, a nem szokványos kompozíciók, a minőségi alkotásra való igényesség, amelynek révén érvényesül a vizuális tehetség kortárs megközelítése.

13–14. ábra: Egy időutazó fotónaplója. Pillanatképek a kiállításmegnyitóról. Kecskemét, 2024. március 22. (Saját felvételek)

Elmondható továbbá, hogy volt több olyan hallgatónk, akik miután először nyújtottak be pályamunkát, visszatérő pályázók lettek akkor is, ha az előző pályázaton nem részesültek kiemelkedő elismerésben. Ez a fajta motiváció pozitív megerősítése a megküzdési stratégiáiknak is, hiszen újra szerepelve a pályázaton, egyúttal fejlődhettek, tanulhattak is. Továbbá azt is elmondhatjuk, hogy a hallgatók, akik korábban benyújtottak pályamunkát a fotópályázatra, azok sikeresen teljesítették a vizuális neveléshez kapcsolódó szabadon választható kurzusok követelményeit. Ezeket a kurzusokat részben a fotópályázatra való felkészítés céljából hirdettünk meg, és nagy létszámban mutatkozott irántuk érdeklődés.

Hallgatóink sikerélményei kulcsfontosságúak, mivel ezeket a motivációkat és pozitív megerősítéseket adják majd tovább a gyermekeknek, akikkel mindennap foglalkoznak pedagógusi pályájuk során. Mindezek kapcsán fotópályázatunk bemutatott rövid története folytatódni fog, és reményeink szerint hagyománnyá válik a Pedagógiai Kar történetében, hiszen a vizuális nevelés kutatásával foglalkozó oktatók és művésztanárok lelkes tehetséggondozó kezdeményezésnek tekintik a pedagógusképzésben.

A tanulmányban szereplő pályamunkák alkotói:

- Baksa Izabell
- Buri Dóra
- Erdős Nóra
- Furdan Dániel
- Jáki-Tóth Mónika
- Jobbágy Krisztina
- Kanizsainé Pataki Tímea Terézia
- Sánta-Ézsiás Dóra
- Sárosi Fanni

Irodalomjegyzék

Deés Szilvia 2020: Hallgatói vélemények a Covid-19 világjárvány hatásaként bevezetett online oktatásról. *Acta Periodica (Edutus)* 20. 26–39. Link (Letöltés: 2025. 04. 12.)

Di Blasio Barbara – Szigeti Mónika Veronika 2022: Hallgatói kiégés szindróma a poszt-Covid-19 időszakban. *Közösségi Kapcsolódások – tanulmányok kultúráról és oktatásról* II. évf. 1. szám. 5–17.

Galántai Orsolya 2015: Profilkép: többet mond minden szónál. *Médiakutató* XVI. évf. 3. szám. 67–79. Link (Letöltés: 2025. 04. 12.)

Guzman, Leah 2023: *A művészetterápia esszenciális gyakorlatai*. Budapest: Édesvíz.

Joó Anikó – Molnár-Tamus Viktória – Kiss János – Kádár Annamária 2022: Tanító szakos hallgatók mentális egészségi állapotának vizsgálata a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen 1. *Mediárium* XVI. évf. 2–3. szám. 5–17.

Kárpáti Andrea – Gaul-Ács Ágnes 2019: A vizuális tehetség. In: Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. 429–473. Link (Letöltés: 2025. 04. 12.)

Tóth Alisa 2017: A színpercepció és színértelmezés mérésnek tartalmi keretei általános iskolás diákok körében. *Iskolakultúra* XXVII. évf. 1–12. szám. 34–47. Link (Letöltés: 2025. 04. 12.)

Vass Zoltán 2006: *A rajzvizsgálat pszichodiagnosztikai alapjai*. Budapest: Flaccus.

(1) RÉZKARCFITNESS. Link (Letöltés: 2025. 04. 12.)

(2) *Egy időutazó fotónaplója*: kiállításmegnyitó és díjátadó. Kecskemét: KRE Pedagógiai Kar. 2024. 03. 22. Link (Letöltés: 2025. 03. 04.)